[גרויה שעירה שיח טרופי נדיר הגדל באזור ים-המלח במעונות חמים (פברואר 2023).]

ערגה אלוני

פתיח: **גרויה שעירה** Grewia villosa ממשפחת הטליתיים היא שיח טרופי נדיר בארץ הגדל במעונות חמים באזור ים-המלח, הצמח ירוק-עד או נשיר בעל ענפים רבים. הפרחים דו-מיניים בולטים, אדומים חומים עם 5 עלי גביע מוארכים אדומים, עלי כותרת קצרים ומעוגלים, הרבה אבקנים, שחלה עילית עם עמוד עלי ובראשו צלקת מפוצלת. האבקת הפרחים נעשית ע"י חרקים. הפרי כדורי שעיר דמוי ענבה מכיל 4 גלעינים בכל אחד 2-1 זרעים. הפרי נאכל, זרעיו נובטים בקלות. חלקי הצמח משמשים להפקת חומרי מרפא.

———————

גרויה שעירה, שיח טרופי רב ענפים בגובה 1–3 מ' (פינברון-דותן. דנין א. 1991) ירוק-עד או נשיר-קיץ המשתייך למשפחת הטליתיים. ענפיו גליליים עד פחוסים, מעוצים וגמישים בעלי קליפה חומה–אדומה, הענפים הצעירים שעירים-לבידים (פרגמן-ספיר א. 2008). העלים מסורגים, פשוטים גדולים 4–6 ס"מ (Zohary 1966), בעלי פטוטרת קצרה (3-4 מ"מ). הטרף מעוגל בסיסו לבוב, ראש העלה מחודד, שפתו משוננת שעירה. שטח פני הטרף משני צדיו מחורצים. צדו התחתון מכוסה כסות שערות קצרות צפופות ובהירות, העורקים בולטים. במשך הקיץ הצמח משיר את העלים והם מתחדשים אחרי גשם ראשון (שמידע א. אור י. 1986)

גרויה שעירה מימין, קצה ענף שעיר הנושא עלים פשוטים מקומטים ושעירים בשוליהם, פרח ופרי. משמאל, עלה בהגדלה. צילמה ערגה אלוני©

הפרחים נכונים, בולטים, דו-מיניים. קוטרם 1-1.5 ס"מ, ערוכים באשכולות בחיק עלים 3-10 פרחים. פקעי הפריחה מעוגלים שעירים ולעת הפריחה מתארכים. עם היפתח הפרח צבע הגביע צהוב -ירקרק המאדים עם בגרותו. בדור חיצוני מסודרים 5 עלי הגביע מוארכים אורך עלה 7-8 מ"מ (JSTOR , Global Plant). עלי הכותרת מפורדים מצויים בדור פנימי, כל עלה ממוקם בין שני עלי גביע. צורתם מעוגלת אורך עלה 3-6 מ"מ (כמחצית מאורך הגביע). בבסיס העלים מצויים צופנים מכילי צוף. אבקנים מרובים זיריהם והצלקת צהובים. השחלה עילית ירוקה ומעוגלת בולטת במרכז הפרח, עמוד העלי ירוק בגובה האבקנים. הצלקת מפוצלת להרבה אונות צרות. האבקת הפרחים נעשית ע"י חרקים כמו דבורים ופרפרים. הצמח פורח בארץ בחודשים פברואר -אפריל.

גרויה שעירה: מימין פרח בעל גביע בולט בצבעו האדום ועלי כותרת קצרים אדומים. אבקנים רבים שחלה עילית ירוקה במרכז. באמצע אשכול פרחים. משמאל דבורת עץ שחורה מאביקה פרחים. צילמה ערגה אלוני©

הפרי בית גלעין כדורי שעיר בגודל 8 מ"מ מכיל 4 גלעינים בכל גלעין 1-2 זרעים (שמידע א. פולק ג. 2007: שמידע א. אור י. 1986:). ציפת הפרי מתוקה נאכלת ע"י בע"ח כמו ציפורים ויונקים והזרעים שנביטת קלה מופצים למרחב. פרי **גרויה שעירה** נאכל גם ע"י אוכלוסיות מתיישבים מקומיים באפריקה ובאסיה (Dharani N 2019).

פרי גרויה שעירה: מימין, פרי שהוא הלקט כדורי שעיר ובו 4 גלעינים בהם 1-2 זרעים. משמאל פירות כתומים שהבשילו צילמה ערגה אלוני©

הפרי מכיל (אחוז למשקל פרי יבש) 14% לחות, 25.5% סיבים גולמיים, 4.0%אפר, ו-84% פחמימות. תכולתו מורכבת מחומצות אמינו, מינרלים (K, Ca, Mn, Fe, Cu, ו-Zn) טאנין וחומרים פקטיים. תכולת חלבון ושומנים נמצאו נמוכים בין 6.7 ל-6.8 אחוז. תכולת ברזל (Fe) גבוהה 29.6 מ"ג/100ג"ר וכן אשלגן 966 (K) מ"ג/100 ג"ר. כמו כן מכיל טאנין 2.46%, ותרכובות פקטיים 11.72%. בתכולת השמן בזרעים נמצאו מספר מרכיבים כמו חומצה אוקטקדדיאנואית, מתיל אסטר, חומצה הקסדקנואית ומתיל סטראט.(Sanvitha et al 2022) **גרויה שעירה** היא צמח תועלת. מלבד למזון, חלקי הצמח מהווים מקור לאספקת עץ המשמש להכנת כלים ואביזרים (Dharani N 2019) ומהגבעולים הצעירים סיבים ליצירת חבלים. שימוש חשוב בחלקיו הוא הפקת תרופות. חומרי המרפא העיקריים נמצאים בריר המופרש בעלים, בגבעולים ובשורשים. העלים והגבעולים מבושלים ונצרכים בשתייה לשימוש אתנו-פרמקולוגי כדי לרפא שלשולים ודיזנטריה, טיפול בפצעים, חתכים, כיבים וגירויים. חליטת קליפת ענפים צעירים משמשת לריפוי פצעים, עגבת ואבעבועות שחורות. לעיסת קליפה טרייה המכילה נוזל, משמשת תרופה לתחלואים בדרכי השתן ובזיבה (Goyal PK 2012) ובשורש, נמצאו חומרים שהם נוגדי חמצון.

בית הגידול של הצמח בארץ הם מעונות חמים בין סלעים ולרגלי מצוקים בבקעת-ים המלח בגובה ממוצע של 300– מ'. באזור הטרופי באפריקה ובאסיה מצוי עד לגובה 1,200 מ'. הצמח עמיד לטמפרטורות גבוהות וגדל במשרע משקעים שבין 200 עד 800 מ"מ. צומח באופן טבעי על סלעים, ומצוקים וכן על קרקעות חוליות. בארץ הוא מין מוגן, נדיר ונמצא בסכנת הכחדה.

אוכלוסייה טבעית של **גרויה שעירה** גדלה בעבר בשני מוקדים מקוטעים זה מזה: במצפה שלם ובמצוקי דרגות. במצפה שלם האוכלוסייה כמעט נכחדה ובמצוקי דרגות נותרו ארבעה שיחים. האוכלוסייה הטבעית ששרדה בארץ מנותקת מפרטים אחרים שנמצאים במרחק 1,500 ק"מ בחוף ים-סוף בדרום מצריים. פרטים צעירים הונבטו מזרעים ונשתלו בנחל דוד. בעין-גדי בגן הקיבוץ נשתלו פרטים לא מעטים כצמח נוי והם משגשגים.

תפוצתו העולמית של הצמח היא באזור הפלאוטרופי בעיקר באזורים יובשנים באפריקה ובאסיה. מצוי ברוב מדינות אפריקה מדרומה ועד אלג'יר בצפון. באסיה הצמח מצוי באזור הדקני של דרום אירן דרום רג'יסטן בהודו ובאפגניסטן ובפקיסטן וכן בחצי האי ערב ובמצרים העליונה (שמידע א. אור י. 1986).

———–

ספרות

פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

פרגמן-ספיר א. 2008. פרחי עין גדי וחוף ים המלח. מדריך לצמחי בקע ים המלח וחוף עין גדי. "אחוה" ירושלים עמ' 64.

שמידע א. אור י. 1986. הצמחייה הסודנית בישראל. החברה להגנת הטבע עלון מס. 8 עמ' 103-104.

שמידע א. פולק ג. 2007. הספר האדום צמחים בסכנת הכחדה בישראל. רשות הטבע והגנים, המשרד להגנת הסביבה. כרך א עמ' 270.

———–

Dharani N 2019. Field guide to common Trees & Shrubs of east Africa. .Struk Nature South Africa. P. 345

Goyal PK 2012. Phytochemical and pharmacological properties of the genus Grewia: A review. International Jou. of pharmacy and .pharmaceutical sciences. 4 (4) p. 72-78

JSTOR , Global Plant https://plants.jstor.org

Sanvitha K. Sandhya Rani M. and Krishna GM 2022. An overview on wild plant Grewia villosa (Malvaceae) Journal of Pharmacognosy and Phytochemistry11(6): 134-138 https://www.phytojournal.com

Zohary M 1966. Flora Palaestina The Israel Academy of Sciences and humanities Jerusalem. vol. 2 p. 309

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע. **גרויה שעירה** שיח טרופי נדיר הגדל באזור ים-המלח במעונות חמים (פברואר 2023).

גרויה שעירה שיח טרופי נדיר הגדל באזור ים-המלח במעונות חמים (פברואר 2023).

פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 8.

_____